

UOT № 336.7 JEL kodu – E52

Səbuhi Mübariz oğlu ABBASOV
doktorant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət küçəsi, 6
e-mail: sebuhi.finance@gmail.com

İNKİŞAF ETMİŞ ÖLKƏLƏRDƏ APARILAN ANTIİNFLYASIYA SİYASƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Son dövrlərdə COVID-19 pandemiyasının dünya iqtisadiyyatına vurduğu zərbə və onun ardından gələn Rusiya-Ukrayna müharibəsinin fəsadları inflyasiya ilə mübarizə məsələsinin öyrənilməsini olduqca aktual etmişdir. İnkişaf etmiş ölkələrin çoxillik təcrübələri nəticəsində formalaşdırdıqları təkmil antiinflyasiya siyasətinin tətbiq edilməsi gələcək dövrlərdə ölkəmizdə inflyasiya ilə mübarizə zamanı effektiv tədbirlərin işlənilib hazırlanması baxımından da olduqca əlverişlidir. Bu baxımdan tədqiqatın əsas məqsədi ABŞ və inkişaf etmiş Avropa ölkələri təmsalında inflyasiya ilə mübarizə imkanlarını araşdırmaq və onun inkişaf istiqamətlərini müəyyən etmək olmuşdur. Araşdırmanın əsas obyektini kimi ABŞ, İngiltərə, Fransa, Almaniya, İtaliya, İspaniya və s. inkişaf etmiş ölkələrdə aparılan antiinflyasiya tədbirləri əsas götürülmüşdür. Tədqiqat prosesi zamanı təhlil, müşahidə, sistemli yanaşma, məntiqi ümumiləşdirmə, müqayisəli analiz və statistik göstəricilərin qiymətləndirilməsi metodu tətbiq edilmişdir. Araşdırma prosesinin nəticəsində əldə edilən ən önəmli yenilik İEÖ-lərin pul-kredit yönümlü antiinflyasiya siyasətinin kompleks şəkildə tədqiq olunması və ümumi mənzərənin gözlər önünə sərilməsi olmuşdur. Tədqiqat zamanı fərqli regionlardan olan İEÖ təmsalında antiinflyasiya siyasətinin müxtəlifliyi öyrənilmişdir. Əldə olunan məlumatlar gələcək dövrlər üçün ölkəmizdə bu sahənin inkişafı üçün rəhbər rolunu oynama potensialına sahibdir. Həmçinin tədqiqat işi bu mövzu ətrafında araşdırma aparılan digər tədqiqatçılar üçün əhəmiyyətli referans mənbəyi kimi də çıxış edəcəkdir.

Açar sözlər: *pul-kredit siyasəti, antiinflyasiya, inkişaf etmiş ölkələr, dünya iqtisadiyyatı, inflyasiya.*

Giriş

XIX əsrin ikinci yarısından etibarən ABŞ başda olmaqla bir sıra Avropa ölkələri müasir kapitalizmin təsiri nəticəsində olduqca yüksək inkişaf səviyyəsinə nail oldular. Ölkədə bir nəfərə düşən ÜDM-in həcminə və yüksək elmi, texnoloji və iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə bu ölkələri inkişaf etmiş ölkələr adlandırmağa başladılar. İEÖ apardıqları siyasətlər və atdıqları addımlar baxımından həmişə digər dünya dövlətlərinə öncüllük etmişdirlər. Digər dövlətlər addım atarkən onların təcrübələrinə istinad etmişdirlər. Bu hal heç də təsadüfi xarakter daşmamışdır. Düzgün iqtisadi siyasətin qurulması İEÖ-nün inkişafını şərtləndirən ən əsas amillərdən biri olmuşdur. İqtisadi siyasətin hər forması, istər monetar siyasət, istər fiskal siyasət, istərsə də digər təyinatlı tədbirlər bu ölkələri iqtisadi inkişaf baxımından yüksək səviyyəyə çatdırmışdır. Bildiyimiz kimi inflyasiya hər zaman ölkə iqtisadiyyatı qarşısında duran ən önəmli təhdidlərdən biri olmuşdur. İstər millətin, istərsə də dövlətin maliyyə vəsaitinin dəyərinin durmadan azalması ilə xarakterizə olunan bu proseslə hər zaman mübarizə aparılmışdır. Xüsusilə ötən əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərinə aid statistik göstəricilərə nəzər salan zaman ən effektiv mübarizə yollarının da məhz İEÖ tərəfindən seçildiyini müşahidə edə bilərik. Araşdırma zamanı da həmin sözü gedən mübarizə yolları tədqiq edilmişdir. Bu metodların tədqiqi inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatının müasir vəziyyətinin öyrənilməsi baxımından da olduqca əhəmiyyətlidir. Çünki hər bir ölkə iqtisadi siyasətini formalaşdırılan zaman inflyasiya ilə mübarizə məsələsinə xüsusi diqqət ayırır. İnkişaf etmiş ölkələr isə bu baxımdan daha dərin təcrübəyə və mütəşəkkil iqtisadi ənənəyə sahibdirlər.

ABŞ timsalında inkişaf etmiş ölkələrin iqtisadiyyatı

Bir ölkənin inkişaf etmiş ölkə kateqoriyasına aid olub-olmadığını müəyyən etmək üçün bir çox göstərici tətbiq olunur. Qeyd edilən göstəricilərə sahib olan ölkələr İEÖ adlandırılırlar. Bu ölkələr dünya üzərində istər iqtisadi, istər siyasi, istərsə də texnoloji baxımdan əsaslı formada söz sahibidirlər. İEÖ-yə xas olan bəzi göstəriciləri aşağıdakı kimi qruplaşdırırıq:

1. Bu ölkələr olduqca dayanıqlı iqtisadiyyata malikdirlər və milli gəlirlərinin həcmi olduqca yüksəkdir.

2. İEOÖ kənd təsərrüfatında ixtisaslaşdıqları halda İEÖ sənayedə ixtisaslaşırlar.

3. İEÖ-də məhsul istehsalı və ixracatının həcmi olduqca yüksəkdir.

4. İEÖ-lər olduqca yüksək hərbi gücə sahib olurlar.

5. Elm, təhsil və texnologiya yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmış olur.

6. Mədəni və sosial cəhətdən inkişaf etmiş olurlar. Rifah səviyyəsi, həyat keyfiyyəti və sağlamlıq səviyyəsi yüksək olur.

7. Digər dövlətlərə nisbətən daha dayanıqlı milli valyutaya (dollar, avro və s.) sahib olurlar.

8. Ölkədə bir nəfərə düşən ümumi daxili məhsulun həcmi olduqca yüksəkdir (təxminən 20-30 min dollar həcmində).

Yuxarıda sadaladığımız göstəricilər içində ən əhəmiyyətli əhalinin bir nəfərinə düşən ÜDM-in həcmidir. Çünki BVF (Beynəlxalq Valyuta Fondu) ölkələri inkişaf səviyyəsinə görə qruplaşdırılan zaman əsasən bu göstəricidən istifadə edir. BVF-nin hesabatına görə hal-hazırda dünyada 37 inkişaf etmiş ölkə mövcuddur: Bunlardan 28-i Avropanın, 6-sı Asiyanın, 2-si Şimali Amerikanın, 2-si isə Okeaniyanın payına düşür [1, səh. 63].

İEÖ-də aparılan antiinflasiya siyasətinin əsas istiqamətlərinə baxmaq üçün ayrı-ayrı ölkələrin iqtisadiyyatlarına nəzər salmaq. Bu məqsədlə müxtəlif coğrafi regionlardan ölkələrin iqtisadiyyatı tədqiqatımızın obyektini kimi çıxış edir. Şimali Amerikadan ABŞ, Asiyadan Yaponiya və Cənubi Koreya, Avropadan isə İngiltərə, Fransa və Almaniya kimi ölkələrin iqtisadiyyatına nəzər salmaq.

Ümumiyyətlə dünyada dolların önəmini nəzərə alaraq deyə bilərik ki, ABŞ-in bir ölkə kimi rolu dünyada inflasiya ilə mübarizə baxımından olduqca önəmlidir. Bu səbəblə də ABŞ-in monetarist siyasətinin və antiinflasiya tədbirlərinin əsas istiqamətlərinin öyrənilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəbdən araşdırma zamanı da ən çox ABŞ-in üzərində dayanılmışdır. ABŞ-da pul-kredit siyasəti qısamüddətli faiz dərəcələri və pul ehtiyatlarının, bir sözlə, monetarist bazanın tənzimlənməsi ilə xarakterizə olunur [2, səh. 81]. İlk dəfə 1694-cü ildə İngiltərə Bankının təsis edilməsi müasir pul-kredit siyasəti anlayışını meydana gətirmişdi. ABŞ-in monetarist siyasətinin ilkin mərhələləri də məhz bu dövrə aid edilir. Bu dövrlərdə siyasət yürüdülmərkən əsasən pulun dəyərinin qorunub saxlanması, pul çapı üzərində nəzarət, pulun keyfiyyətli şəkildə dövriyyəsinin təmin edilməsi və inflasiya ilə mübarizə kimi məsələlər önəm daşıyırdı. Ötən əsrlərdə qızılın xüsusi önəmini nəzərə alaraq pul-kredit siyasəti qızıl ehtiyatları üzərində tənzimləmələri də əhatə edirdi. Bura qızıl rezervlərinin qorunub saxlanması, müəyyən qızıl normalarının müəyyənləşdirilməsi və qızıl ticarəti aiddir. Qeyd edilən qızıl normaları da özlüyündə faiz dərəcələrindən təsirlənirdi. Bu da həmin dövrdə faiz dərəcələrinin ideal həddinin təmin olunmasının əhəmiyyətini bir qat daha artırırdı.

Daha sonra 1913-cü ilin dekabr ayının 23-ündə ABŞ iqtisadiyyatının ən əhəmiyyətli monetarist qurumu olan ABŞ Mərkəzi Bankı, bu gün hər kəsin bildiyi adı ilə FED (Federal Reserve System) təsis edildi. Bu ABŞ iqtisadiyyatı üçün olduqca əhəmiyyətli hadisə idi, çünki artıq milli valyutanın qorunması üçün mərkəzi qurum mövcud idi. FED yarandığı ilk günlərdən inflasiya ilə mübarizə baxımından da olduqca əvəzsiz rola malik olmuşdur. FED-in təsis edilməsindəki ən önəmli səbəb o dövrdə hökumət tərəfindən faiz dərəcələrinin ümumi ölkə iqtisadiyyatı üçün nə dərəcədə əhəmiyyətli olmasının müəyyən edilməsi olmuşdur. Belə ki, 1907-ci ildə ABŞ-da “bankirlər təşvişi” deyərək adlandırılan iqtisadi böhran baş verdi. Bu böhranın nəticəsində heç bir mərkəzə bağlı olmayan onlarla kommərsiya bankı müflis elan edilərək bağlandı. Hökumət böhranla mübarizə məqsədi ilə federal səviyyədə iqtisadi agentliklərə səlahiyyətlər tanıdı. Agentliklər ilk növbədə

vahid ehtiyatlar sisteminin yaradılması və ümumi ölkə səviyyəsində tətbiqini icra etmişdirlər. ABŞ Mərkəzi Bankı olan FED də belə bir dövrdə böhran sonrası zərurətdən ortaya çıxmışdır (5, səh. 124).

ABŞ iqtisadiyyatındakı ən əhəmiyyətli hadisələrdən biri XX əsrin 30-cu illərində cərəyan edən və bütün dünyaya təsiri ilə yadda qalan böyük iqtisadi böhranın meydana gəlməsi olmuşdur. Bu zaman Mərkəzi Bankın apardığı pul-kredit siyasətinin önəmi və antiinflasiya tədbirlərinin inkişaf etdirilməsi kimi məsələlər bir daha aktual hal almışdır. Pul-kredit siyasəti çərçivəsində hökumət qızıl standartları üzərində dəyişikliyə getdi və qızıl standartlarının ABŞ milli valyutasına tətbiq edilməsi qərarını aldı. Bu hadisə ilə dollar qızıldan daha əhəmiyyətli ehtiyat vasitəsinə çevrildi. 1933-cü ildən etibarən hər kəs əlindəki qızıl ehtiyatlarını dollara dəyişməli oldu. Bu dövrdə antiinflasiya siyasətinin əsas istiqamətlərinə nəzər salan zaman Keynsçi yanaşmanın hegemonluğu xüsusilə diqqətə cəlb edir. Monetar yox, daha çox fiskal yönümlü bu antiinflasiya siyasətinə görə hökumət inflasiya ilə mübarizə üçün vergi dərəcələri və büdcə ehtiyatları üzərində tənzimləmələr aparmalıdır. Əsası XX əsrin 30-cu illərində böhran zamanında atılan bu antiinflasiya siyasəti günümüzdə hələ də tətbiq olunur.

ABŞ-da dolların dünyanın ən əhəmiyyətli ehtiyat valyutası kimi təkamül etməsindən sonra ölkə pul-kredit siyasətinin inkişafının ən önəmli addımlarından biri sayılan Bretton Woods sistemi yaradıldı. Bretton Woods sistemi ikinci dünya müharibəsi sonrası xüsusilə dağıntılara məruz qalmış Qərbi Avropa ölkələrinin yenidən canlandırılması məqsədi ilə ABŞ-ın təşəbbüsü ilə bağlanan Bretton Woods sazişi çərçivəsində yaradılmış beynəlxalq pul-kredit idarəetmə sistemi kimi xarakterizə oluna bilər. Bu sistem nəticəsində dollar daha da beynəlxalq status daşdı, xarici ölkələr arasında mövqeyi bərkidildi. O vaxtdan etibarən dollar ən əhəmiyyətli mübadilə vasitəsi kimi dünya ticarətində yerini aldı və qızılı sıxışdırıb çıxardı. Sistemin ən önəmli xüsusiyyəti isə odur ki, dünya ölkələri o dövrdən etibarən pul-kredit siyasətlərini qurarkən artıq dollar məzənnələrini nəzərə almalı oldular, hətta bir çox ölkələr milli valyutasını dollara sabitləməyə başladı. Bu, dollar üçün olduqca əhəmiyyətli bir hal idi. Bretton Woods sisteminin bir digər nəticəsi də BVF (Beynəlxalq Valyuta Fondu) və BİYB (Beynəlxalq İnkişaf və Yenidənqurma Bankı) kimi qurumların yaradılması olmuşdur.

1971-ci ildə ABŞ-da “Nikson şoku” adlandırılan bir digər əhəmiyyətli iqtisadi hadisə baş verdi. Bu hadisə ümumilikdə ölkənin pul-kredit siyasəti və inflasiya normaları üzərində əhəmiyyətli şəkildə təsirə malik olmuşdur. 1971-ci ildə ölkədə inflasiya norması 5.8%, işsizlik norması isə 6.1% həcmində idi. Bu problemlərlə mübarizə məqsədi ilə prezident Nikson kəskin monetarist ölçülər götürdü. Atılan addımlara aşağıdakılar aid idi:

A. Dolların qızıl ilə mübadilə edilməsinin qarşısını aldı. Artıq digər dövlətlər öz qızılılarını dollar ilə və ya əksinə, əllərində olan dollar ehtiyatlarını qızıl ilə dəyişmək üçün ABŞ-a müraciət edə bilməyəcəkdilər.

B. İnflasiya ilə mübarizə məqsədi ilə 3 ay müddətinə əməkhaqları və qiymətlərin dondurulması qərarı alındı.

C. Valyuta məzənnələrində gözlənilən dəyişikliklərin dollara təsirini azaltmaq üçün idxalın həcmində 10%-lik sərhad tətbiq edildi. Bu, həm də ABŞ-ın məhsullarını dəyər itkisindən qorumaq üçün atılmış bir addım idi.

Niksonun atdığı bu addım pul-kredit siyasətində Bretton Woods sisteminin sonunu gətirdi. “Nikson şoku” adlandırılan bu hadisə dünya tarixinə siyasi uğur, lakin iqtisadi uğursuzluq kimi daxil olmuşdur. Bu addımların nəticəsində ölkədə 1973 və 1975-ci illər arasında iqtisadi durğunluq meydana gəlmişdir, staqflyasiya halı yaranmışdır və üzən valyuta məzənnələrində qeyri-sabitlik meydana çıxmışdır. İnflasiya ilə mübarizə məqsədi ilə atılan bu addımlar tamamilə əks nəticə ilə xarakterizə olunmuşdur [7, səh. 47].

Niksonun iqtisadi uğursuzluğu dönəmində ABŞ iqtisadçısı Milton Fridman müasir monetarizmin əsasını qoydu. Pul kütlələri və faiz dərəcələrinin tənzimlənməsinin ölkə iqtisadiyyatı üçün əhəmiyyətini nəzəri olaraq təklif edən Milton Fridman həmçinin pul-kredit yönümlü antiinflasiya

siyasəti hesab olunan sərt pul siyasətinin də əsasını qoymuşdur. Müasir və təkmilləşdirilmiş monetarist siyasət nəticəsində ABŞ hökuməti, xüsusilə də FED Niksonun iqtisadi uğursuzluğunu yumşaltmağa nail olmuşdur. FED inflyasiya hədəfini 2 faiz həcmində müəyyən etmiş və bunun üçün qısamüddətli faiz dərəcələrini artırmışdır. Faiz dərəcələrinin artırılması öz növbəsində dövriyyədə olan dolların həcmi azaltmış və inflyasiya dərəcələrini tədricən istənilən səviyyəyə geri qaytara bilmişdir. Uzun illər boyunca FED 2%-lik inflyasiya dərəcəsinə uğurla qoruyub saxlamışdır. Lakin 2019-cu ildə meydana gələn COVID-19 pandemiyasının dünya iqtisadiyyatı üzərindəki mənfi təsiri nəticəsində illər sonra ilk dəfə 2020-ci ildə FED inflyasiya dərəcələrinin artacağına proqnozunu vermişdir. Daha sonra 2022-ci ildə Rusiya-Ukrayna müharibəsinin təsiri ilə enerji qiymətlərində kəskin bahalaşma müşahidə olundu və xüsusilə Avropa və ABŞ-a təsir göstərən müasir inflyasiya böhranı baş verdi. Bu zaman ABŞ-ın inflyasiya göstəriciləri 8%-lərə qədər yüksəldi. Son dövrlərdə ABŞ-da qeydə alınan inflyasiya göstəriciləri aşağıdakı kimidir:

Cədvəl 1.

ABŞ-da illər üzrə illik inflyasiya dərəcəsi (1975-2022).

İnflyasiya dərəcəsi (%-lə)	1975	1980	1990	2000	2005
ABŞ	9.1	13.5	5.4	3.4	3.4
	2010	2015	2020	2021	2022
	1.6	0.1	1.2	4.7	8.0

ABŞ müasir inflyasiya böhranından çıxmaq üçün ard-arda antiinflyasiya addımları atdı. Bunlardan ən önəmlisi FED-in faiz dərəcələrini artırması oldu. Hətta faizlər son 15 il ərzində ən yüksək faiz dərəcələri olan 4.5% həcminə kimi artırıldı. Bununla əsas məqsəd ABŞ Mərkəzi Bankının standart inflyasiya hədəfi olan 2%-lik hədəfə nail olunması olmuşdur. FED-in proqnozlarına görə 2023-cü ildə bu hədəfə nail olunması olduqca çətin görünsə də 2024-cü ildən etibarən qeyd edilən hədəflərə çatmaq mümkün ola bilər. Lakin faiz dərəcələrində bu anlıq artışı ABŞ iqtisadiyyatında iqtisadi durğunluğa səbəbiyyət verə bilər. Proqnoza görə növbəti ildə ABŞ iqtisadiyyatında 0.1% həcmində kəçilmə olması istisna edilmir.

ABŞ-ın inflyasiya ilə bir digər mübarizə vasitəsi kimi isə vergi siyasəti nəzərə çarpmışdır. Ənənəvi fiskal yönümlü antiinflyasiya siyasəti tətbiq edilən zaman vergi dərəcələrinin artırılması və bununla da dövriyyədə olan pulun həcmi azaldılmasına nail olunması nəzərdə tutulur. Lakin ABŞ iqtisadi siyasəti müasir inflyasiya böhranından çıxmaq məqsədi ilə müəyyən səviyyədə təkmilləşdirilmiş antiinflyasiya yönümlü vergi siyasəti tətbiq etmək niyyətindədir. Qeyd edilən müasir antiinflyasiya yönümlü vergi siyasəti prinsip etibarilə inflyasiya səviyyəsinə görə tənzimlənən gəlir vergiləri kimi xarakterizə olunur. İnflyasiya səviyyəsinə görə tənzimlənən gəlir vergisi dedikdə gəlir və ya mənfəət vergisi kimi qazandıdan tutulan vergilər hesablanan zaman tətbiq olunan formulaya faktiki il üzrə inflyasiya dərəcəsinin illik normasının da əmsal kimi daxil edilməsi nəzərdə tutulur.

ABŞ-da aparılan antiinflyasiya siyasətinin əhəmiyyəti dolların ehtiyat valyuta kimi beynəlxalq iqtisadiyyata təsiri nəzərə alınan zaman daha da önə çıxır. ABŞ inkişaf etmiş bir ölkə kimi nəinki daxili iqtisadiyyatda, həmçinin dünyada inflyasiya ilə mübarizə baxımından olduqca önəmli rol oynayır. FED-in pul-kredit siyasəti, faiz dərəcələri üzərindəki tənzimləmələri və pul emissiyası üzərindəki əməliyyatları təkcə ABŞ-da yox, valyutasını dollara sabitləşmiş digər dövlətlərdə də inflyasiya dərəcəsinin artıb-azalmasında xüsusi rola sahibdir [6, səh. 20].

Digər inkişaf etmiş ölkələrdə aparılan antiinflyasiya siyasəti

Müxtəlif regionlarda yerləşən ölkələrin iqtisadiyyatına nəzər salmaq məqsədi ilə Asiya regionunun iki qabaqcıl inkişaf etmiş ölkəsi olan Yaponiya və Cənubi Koreyanın antiinflyasiya siyasətinə və monetarist mövqeyinə nəzər salmaq. Yaponiyada pul-kredit yönümlü antiinflyasiya siyasəti Yaponiya Bankı tərəfindən yerinə yetirilir. Yaponiya Bankı ölkənin Mərkəzi Bankıdır və əsas

məqsədi ölkədə qiymət sabitliyini qoruyub saxlamaq və milli valyutanın dayanıqlılığını qorumaqdır. Yaponiya Mərkəzi Bankı ümumilikdə pul bazarı üzərində əməliyyatlar da daxil olmaqla bir çox əməliyyat icra edir. Yaponiyada antiinflasiya siyasəti də daxil olmaqla əsas pul-kredit siyasəti üzrə qərarlar bankın siyasət üzrə ali heyəti tərəfindən pul-kredit siyasəti iclası adlandırılan tədbirlərdə alınır. Bu iclaslarda heyət ölkənin ümumi iqtisadi və maliyyə vəziyyətini təhlil edir, pul bazarı əməliyyatları üzrə yol xəritələri hazırlayır, gələcək dövr üçün Bankın pul-kredit sahəsindəki duruşunu müəyyənləşdirir və iclas sonrası alınmış əhəmiyyətli qərarları ictimaiyyətə elan edirlər. Bunun nəticəsində də ölkədə milli valyutanın sabitliyinin qorunmasına, faiz dərəcələrinin ideal həddində saxlayaraq sahibkarlığın canlandırılmasına və inflasiyanın qarşısının alınmasına nail olmağı hədəfləyirlər [3, səh. 4]. FED-də olduğu kimi Yaponiya Bankı da inflasiya hədəflənməsini 2 faiz həcmində müəyyən etmişdir. Yaponiya Bankının əsas prinsiplərindən biri daim faiz dərəcələrini aşağı həddə saxlamaq olmuşdur. Lakin son inflasiya böhranından sonra Yaponiya Bankı inflasiya ilə mübarizə məqsədi ilə faiz dərəcələrini artırmağa məcbur oldu. Bu isə öz növbəsində yenin dollar qarşısında dəyər itirməsi ilə nəticələndi. Son dövrlərdə Yaponiyada qeyd alınan inflasiya göstəriciləri aşağıdakı kimidir.

Cədvəl 2.

Yaponiyada illər üzrə illik inflasiya dərəcəsi (1975-2022).

<i>İnflyasiya dərəcəsi (%-lə)</i>	1975	1980	1990	2000	2005
Yaponiya	11.73	7.78	3.08	-0.68	-0.28
	2010	2015	2020	2021	2022
	-0.73	0.8	0	-0.2	4.0

Cənubi Koreyada da pul-kredit siyasəti aktiv bir şəkildə tətbiq olunur, lakin pul-kredit siyasəti mahiyyəti etibarlı ilə digər inkişaf etmiş ölkələrdən bir qədər fərqlənir. Belə ki, Koreya Bankı pul-kredit siyasətini quran zaman əsas hədəf kimi inflasiya ilə mübarizə yox, ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin inkişafını prioritet götürür. Bu isə özlüyündə faiz dərəcələrinin aşağı səviyyədə müəyyən olunaraq şəxslərin əlində daha çox pul vəsaiti cəmlənməsi ilə özünü büruzə verir. Bu addım qısamüddətli dövr üçün inflasiya səviyyəsinin yüksəlməsinə gətirib çıxarsa da uzunmüddətli dövrdə ölkənin iqtisadi göstəricilərinin artmasına və inkişafına əsaslı şəkildə zəmin yaradır. Koreya Bankında pul-kredit siyasətini formalaşdırmaq məqsədi ilə 7 üzvdən ibarət heyət yaradılmışdır. Bu heyətin tərkibinə bankın sədri də daxildir. Koreya Bankının da əsas inflasiya hədəfləməsi digər inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi 2 faiz həcmində müəyyən edilmişdir. Son dövrlərdə Cənubi Koreyada qeyd alınan inflasiya göstəriciləri aşağıdakı kimidir.

Cədvəl 3.

Cənubi Koreyada illər üzrə illik inflasiya dərəcəsi (1975-2022)

<i>İnflyasiya dərəcəsi (%-lə)</i>	1975	1980	1990	2000	2005
Cənubi Koreya	25.25	28.7	8.57	2.26	2.75
	2010	2015	2020	2021	2022
	2.94	0.71	0.54	2.5	5.09

İngiltərə, Fransa və Almaniya kimi nəhəng Qərbi Avropa dövlətlərinin pul-kredit siyasəti də ABŞ-da olduğu kimi dünya iqtisadiyyatına birbaşa təsir göstərir. Bu inkişaf etmiş ölkələr tərəfindən aparılan antiinflasiya siyasəti istər region üçün, istərsə də beynəlxalq səviyyədə inflasiya göstəricilərinə təsir edir. Odur ki, bu ölkələrin antiinflasiya tədbirlərinə və pul-kredit siyasətinə baxmaq olduqca məqsədəuyğun olardı. İngiltərə Mərkəzi Bankı da inflasiya hədəflənməsini 2 faiz həcmində müəyyən etmişdir. İngiltərə bankı pul-kredit siyasətini əsasən iki istiqamətdə aparır. Bunlardan birincisi ölkə üzrə ən optimal faiz dərəcələrinin təklif olunması, ikincisi isə istiqraz alaraq faiz dərəcələrinin aşağı həddə qorunub saxlanması. Hər iki istiqamətə də nəzər salan

zaman açıq şəkildə görə bilirik ki İngiltərə Mərkəzi Bankı əsasən faiz dərəcələrinə üstünlük verir və inflyasiya ilə mübarizə məqsədi ilə də faizlərdən aktiv şəkildə bir alət kimi istifadə edir. Bu, İngiltərənin monetarist siyasəti üçün olduqca səciyyəvi bir haldır. Qeyd edilən yanaşmanın inflyasiya dərəcələri üzərində nə qədər effektiv olub-olmadığını görmək üçün son illərdə ölkədə qeydə alınan inflyasiya göstəricilərinə nəzər salaq.

Cədvəl 4.

İngiltərədə illər üzrə illik inflyasiya dərəcəsi (1975-2022)

<i>İnflyasiya dərəcəsi (%-lə)</i>	1975	1980	1990	2000	2005
İngiltərə	24.21	17.97	8.06	1.18	2.09
	2010	2015	2020	2021	2022
	2.49	0.37	0.99	2.52	9.2

Fransa və Almaniyada pul-kredit siyasəti 1999-cu ildən etibarən Avropa Mərkəzi Bankı tərəfindən tənzimlənir. Bu ölkələr Avropa Birliyinin üzvü olduqlarından valyuta kimi avrodan istifadə edirlər. Avro isə Avropa Mərkəzi Bankı tərəfindən tənzimlənir. Bu ölkələrdə də inflyasiya hədəfi 2 faiz həcmindədir və pul-kredit siyasətinin əsas məqsədi avronun bir ehtiyat valyuta kimi dayanıqlılığını artırmaq və dollar ilə rəqabətdə daha güclü olmasına nail olmaqdır. Son dövrlərdə pandemiya və müharibənin təsiri ilə olduqca çətin vəziyyətə düşsə də tədricən inflyasiyanın aşağı həddə salınmasına nail olunmağa başlanılmışdır [4, səh. 6]. Avropa Mərkəzi Bankı da inflyasiya ilə mübarizə üçün ənənəvi yollardan istifadə edir. Bura faiz dərəcələrinin artırılması və pul emissiyasının azaldılması kimi sərt pul siyasətinə xarakterik olan antiinflyasiya tədbirləri daxildir. İnflyasiya ilə bağlı ümumi mənzərəni daha aydın görə bilmək üçün Fransa və Almaniyada qeydə alınmış inflyasiya göstəricilərini aşağıdakı cədvəldə qeyd edək.

Cədvəl 5.

Fransa və Almaniyada illər üzrə illik inflyasiya dərəcəsi (1975-2022).

<i>İnflyasiya dərəcəsi (%-lə)</i>	1975	1980	1990	2000	2005
Fransa	11.69	13.56	3.19	1.68	1.75
	2010	2015	2020	2021	2022
	1.53	0.04	0.48	1.64	5.9
Almaniya	1975	1980	1990	2000	2005
	5.91	5.44	2.70	1.44	1.55
	2010	2015	2020	2021	2022
	1.10	0.51	0.51	3.14	7.9

Nəticə

İnkişaf etmiş ölkələrdə antiinflyasiya siyasəti əsasən pul-kredit yönümlü olmaqla aparılır. Tədqiqatın nəticəsindən də görüldüyü kimi, ölkələr inflyasiyanı əsasən 2 faiz həcmində hədəfləmiş və bu hədəfə çatmaq üçün zəruri addımlar atmışdılar. Ölkələrin daxili iqtisadi siyasətlərindən asılı olaraq antiinflyasiya ilə mübarizə metodları da fərqlilik göstərə bilər. Yaponiya və Cənubi Koreya kimi texnologiya yönümlü, istehsalat yönümlü ölkələr daha çox faiz dərəcələrini aşağı həddə saxlayaraq inflyasiya ilə mübarizə aparırlarsa; İngiltərə, Fransa və Almaniya kimi Avropa ölkələri faiz dərəcələrini zəruri hallarda yüksəltməkdən çəkinmirlər. Əsas etibarilə deyə bilərik ki, dünya iqtisadiyyatında paylarının çox yüksək olması səbəbindən inkişaf etmiş ölkələrin atdığı hər bir addım digər inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadiyyatına və ümumi dünya iqtisadiyyatına da birbaşa təsir edir. Xüsusilə dollar və avro kimi valyutaların beynəlxalq ticarətdə hegemonluq etməsi bu halı şərtləndirir. Bu səbəbdəndir ki, FED və Avropa Mərkəzi Bankının apardığı antiinflyasiya siyasəti regional yox, qlobal xarakter daşıyır. İEÖ-nün pul-kredit yönümlü antiinflyasiya siyasəti

çoxillik təcrübəyə dayandığından olduqca mütəşəkkildir. Bunun əsas nümunəsini pandemiya və müharibədən sonra çevik qərarlar alaraq inflyasiya şəraitini olduqca yumşalda bilmələrində açıq şəkildə müşahidə edərək gördük. Ölkəmizdə və digər İOO-də gələcəkdə pul-kredit yönümlü anti-inflyasiya siyasətinin təkmilləşdirilməsinin nə dərəcədə əhəmiyyətli olması bu sayədə gözlər önünə sərilmiş oldu.

ƏDƏBİYYAT

1. Şəkərəliyev, A.S. “Dünya və beynəlxalq iqtisadiyyat”. Bakı. 2012.
2. Hacızadə, E. “Dünya İqtisadiyyatı”. Bakı. 2018.
3. Türkoğlu, M. “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Uygulamaları” Alanya. 2015
4. Serdar, Ö. “Enflasyon Hedeflemesi Yaklaşımı: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırmalı Analizi”. İstanbul. 2019.
5. Bordo, Michael D. “History of monetary policy” New York. 2018.
6. Thomas, H. “History of Banking Institutions of Europe and the United States”. Carvill. 48-50 s.
7. Jared, W. “State Tax Policy as an Inflation Response”. Tax Foundation. 2023.
8. <https://www.macrotrends.net>
9. <https://www.usinflationcalculator.com>
10. <https://www.bankofengland.co.uk>

Сабухи Мубариз оглы Аббасов
Докторант Азербайджанский Государственный
Экономический Университет
Город Баку, улица Истиглалиет, 6
электронная почта : sebuhi.finance@gmail.com

Основные направления антиинфляционной политики в развитых странах

Резюме

В последнее время влияние пандемии COVID-19 на мировую экономику и последствия последовавшей за ней российско-украинской войны сделали изучение вопроса борьбы с инфляцией весьма актуальным. Изучение опережающей антиинфляционной политики, сформированной развитыми странами в результате многолетнего опыта, также весьма благоприятно с точки зрения разработки эффективных мер борьбы с инфляцией в нашей стране в будущем. В связи с этим основной целью исследования было исследование возможностей борьбы с инфляцией и определение направлений ее развития на примере США и развитых стран Европы. Основным объектом исследования являются США, Англия, Франция, Германия, Италия, Испания и др. За основу были взяты антиинфляционные меры, проводимые в развитых странах. В процессе исследования применялся метод анализа, наблюдения, системного подхода, логического обобщения, сравнительного анализа и оценки статистических показателей. Важнейшим нововведением, достигнутым в результате исследовательского процесса, стало всестороннее изучение денежно-кредитной направленной антиинфляционной политики СБУ и представление общей картины. В ходе исследования были изучены разновидности антиинфляционной политики на примере ИЭП из разных регионов. Полученная информация может сыграть направляющую роль в развитии этой области в нашей стране на будущие периоды. Кроме того, исследовательская работа будет служить важным справочным источником для других исследователей, проводящих исследования по этой теме.

Ключевые слова: денежно-кредитная политика, антиинфляция, развитые страны, мировая экономика, инфляция.

Sabuhi Mubariz Abbasov
Doctoral student Azerbaijan State Economic University
Baku city, Istiglaliyet Street, 6
e-mail: sebuhi.finance@gmail.com

Main directions of anti-inflation policy in developed countries

Summary

In recent times, the impact of the COVID-19 pandemic on the world economy and the consequences of the Russia-Ukraine war that followed it have made the study of the issue of fighting inflation very relevant. The study of the advanced anti-inflation policy formed by developed countries as a result of many years of experience is also very favorable in terms of developing effective measures in the fight against inflation in our country in the future. In this regard, the main goal of the study was to investigate the possibilities of fighting inflation and to determine its development directions in the example of the United States and developed European countries. The main object of research is the USA, England, France, Germany, Italy, Spain, etc. the anti-inflationary measures carried out in developed countries were taken as the basis. During the research process, the method of analysis, observation, systematic approach, logical generalization, comparative analysis and evaluation of statistical indicators was applied. The most important innovation achieved as a result of the research process was the comprehensive study of the monetary and credit-oriented anti-inflationary policy of the IEDs and the presentation of the general picture. During the research, the variety of anti-inflation policy was studied on the example of IEPs from different regions. The obtained information has the potential to play a guiding role for the development of this field in our country for future periods. Also, the research work will act as an important reference source for other researchers conducting research on this topic.

Key words: monetary policy, anti-inflation, developed countries, world economy, inflation.